

**CONCLUZIILE CAMPANIEI DE MONITORIZARE
A BULETINELOR DE ȘTIRI SUB ASPECTUL RESPECTĂRII
DREPTURILOR COPIILOR ÎN CONFORMITATE CU LEGISLAȚIA ÎN VIGOARE
(perioada 14.05.14 – 15.08.14)**

I. Participarea la emisiuni radio și TV, copilul protagonist al unui produs media

Participarea copiilor în cadrul unui program media este justificată și necesară în vederea respectării și asigurării dreptului copilului de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește (art.12 din *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*).

Datele colectate pe parcursul a trei luni de zile demonstrează faptul că opiniile copiilor în diverse probleme sunt solicitate de către jurnaliști și sunt mediatizate. A fost infirmată ipoteza potrivit căreia copiii sunt mediatizați cel mai des în ipostaze de victime ale nenorocirilor sau în context negativ. Astfel s-a constatat că cei mai mulți copii apar în calitate de participanți, martori sau protagoniști ai unor evenimente, procese și fenomene întâlnite în viața cotidiană, iar ipostaza de purtător de opinie se întâlnește cel mai des în cazul aparițiilor în buletinele de știri (copiii vorbesc în fața camerei pe cele mai diverse teme: despre viața școlară, despre preferințele vestimentare, despre lectură sau despre petrecerea timpului liber, despre diverse probleme sociale, despre modul sănătos de viață, inclusiv despre politică). Astfel, copiii aflați în situația de purtători de opinie au avut o cotă-parte din timpul total al aparițiilor la: Moldova-1 – 54,07% (14.05.14 – 29.06.14) și 58,90% (30.06.14 – 15.08.14); Prime – 61,34% și 45,03%; Publika TV – 58,74% și 33,40%; PRO TV CHIȘINĂU – 58,91% și 51,84%; Jurnal TV – 59,82% și 20,91%; TV 7 – 70,45% și 30,66%.

Difuzarea știrilor cu un conținut pozitiv și neutru și cu caracter informativ-cognitiv (despre exemple și practici bune, despre succesele copiilor, despre modificările legislative, despre condițiile de admitere, despre ofertele de studii etc.) face parte din politica editorială a mai multor posturi de televiziune. Știrile ce conțin informații pozitive prevalează numeric și din punctul de vedere al timpului alocat, față de cele care aduc în prim-plan fenomenele negative, cum ar fi abuzuri, violență și accidente, la posturile de televiziune: **Moldova-1** și **TV 7**. Postul public de televiziune s-a focalizat cu precădere pe subiecte din domeniul educației, dar și pe evenimente din domeniul culturii și petrecerii timpului liber, difuzând cele mai multe materiale despre activitățile culturale și artistice (lansări de carte, spectacole

teatrale și muzicale, serate de omagiere a unor personalități) și despre practici și exemple pozitive din viața copiilor.

Ponderea știrilor pozitive, neutre și negative, în funcție de timpul alocat, în cele două perioade s-a repartizat în felul următor:

Moldova-1

15.05.14 – 29.06.14: pozitive – 56,48%, neutre – 26,38%, negative – 17,13%;

30.06.14 – 15.08.14: pozitive – 36,55%, neutre – 32,28%, negative – 31,17%.

Prime

15.05.14 – 29.06.14: pozitive – 44,59%, neutre – 30,27%, negative – 25,14%;

30.06.14 – 15.08.14: pozitive – 35,59%, neutre – 16,63%, negative – 47,77%.

Publika TV

15.05.14 – 29.06.14: pozitive – 41,34%, neutre – 31,99%, negative – 26,67%;

30.06.14 – 15.08.14: pozitive – 18,06%, neutre – 20,62%, negative – 61,32%.

PRO TV CHISINĂU:

15.05.14 – 29.06.14: pozitive – 41,59%, neutre – 14,84%, negative – 43,56%;

30.06.14 – 15.08.14: pozitive – 36,89%, neutre – 15,56%, negative – 47,55%.

Jurnal TV:

15.05.14 – 29.06.14: pozitive – 38,6%, neutre – 25,31%, negative – 36,1%;

30.06.14 – 15.08.14: pozitive – 23,57%, neutre – 7,43%, negative – 69%.

TV 7

15.05.14 – 29.06.14: pozitive – 39,2%, neutre – 47,66%, negative – 13,14%

30.06.14 – 15.08.14: pozitive – 20,93%, neutre – 40,6%, negative – 38,47%.

De regulă, agendele editoriale ale buletinelor de știri de la toate televiziunile plasează în capul listei știrile despre accidente, cazuri nefaste, neajunsuri, fenomene negative și probleme grave, iar știrile despre copii din această categorie au prioritate. Cadrul normativ al Republicii Moldova conține dispoziții speciale cu privire la condițiile de mediatizare a cazurilor dramatice sau a situațiilor negative în care se pot afla copiii, cu prevederea imperativă de a ține cont de interesul superior al copilului. Astfel, principalele norme impun protecția identității copiilor aflați în situații limită și interdicția discriminării pe criterii de origine etnică, naționalitate, rasă, religie sau dizabilitate (art. 4 din *Legea nr. 30 din 07.03.2013*

Cu privire la protecția copiilor de impactul negativ al informațiilor publice și art. 3, 4, 7 din Decizia CCA nr. 99 din 19 iulie 2012 Cu privire la respectarea drepturilor și protecția copilului în programele audiovizuale).

În această perioadă, trei luni de monitorizare (15.05.14 – 15.08.14), nu au fost atestate abateri frecvente grave de la legislație. În marea majoritate a cazurilor, responsabilii de edițiile de știri întreprind măsurile necesare (procesează electronic fețele copiilor, optează pentru planuri lungi sau generale) pentru a asigura protecția copiilor mediatizați. Totodată, s-au constatat mai multe situații în care legislația a fost respectată la un nivel formal. Am calificat drept formală atitudinea instituțiilor mass-media față de modul în care interacționează cu copiii în unele cazuri, întrucât realizarea reportajelor și materialelor numeroase despre copii nu asigură neapărat și faptul că acestea le urmăresc interesul. Sunt frecvente situațiile în care copiii sunt doar pretexte pentru a multiplica prezentarea de cazuri senzaționale sau șocante pentru public, în vederea captării audienței și menținerii ratingului. Din această categorie fac parte majoritatea subiectelor despre infracțiunile comise cu implicarea copiilor, cele despre violuri și suiciduri, dar și unele știri în care protagoniștii, copii sau rudele adulte ale acestora, sunt expuși privirii publice în timp ce trec prin stări psihoemoționale acute.

Analizând mai multe reportaje au fost identificate punctele vulnerabile și unele practici jurnalistice care nu sunt în favoarea copiilor și care derivă dintr-o abordare formală a legislației cu privire la drepturile copilului.

Se întâlnesc cazuri în care autorii reportajelor aparent protejează, prin procesare electronică, imaginea copilului și nu pronunță numele acestuia, în schimb sunt făcute publice o serie de date și detalii, cum ar fi numele localității, numele rudelor care vorbesc în fața camerei, numărul școlii etc., care fac posibilă identificarea protagoniștilor (Moldova-1: *Între două focuri*, din 13.07.2014; Prime: *Agresorul din familie*, din 21.07.14; *Fuga nu-i chiar sănătoasă*, din 02.06.14; Jurnal TV: *Abuzată sexual de propriul frate*, din 30.05.14).

Frecvente sunt și situațiile în care jurnaliștii realizează materiale cu copii aflați în context negativ sau în situații jenante, iar divulgarea identității acestora este justificată prin acordul adulților de a fi filmați (PRO TV CHIȘINĂU: *Vagonul care i-a luat mama*, din 22.05.14) . Or, la lit. d) alin. (2) al art. 4 din *Legea nr. 30 din 07.03.2013 Cu privire la protecția copiilor de impactul negativ al informațiilor publice* este prevăzută excepția de la interdicțiile formulate anterior cu privire la prezentarea „oricărui indicii care ar putea duce la

identificarea copiilor implicați în situații cu conotație negativă (accidente, infracțiuni, abuz sexual, abuz fizic sau psihic, dispute familiale, sinucideri, consum de droguri, abuz de alcool etc.), inclusiv în calitate de victime sau martori”. Astfel, se admite divulgarea identității prin excepția de care profită, de regulă, jurnaliștii: „Fac excepție situațiile în care jurnalistul acționează cu acordul părinților (tutorilor, curatorilor) în interesul superior al copilului”. Este important totuși să fie luat în calcul nu doar acordul adulților, dar și interesul superior al copiilor. Adesea părinții, tutorii sau adulții din preajma copiilor nu au cunoștințele și competențele necesare pentru a lua o decizie corectă, mulți nu-și cunosc drepturile și nici nu știu că ar putea refuza comunicarea cu presa sau că ar putea solicita protecția identității. În aceste cazuri, responsabilitatea pentru promovarea interesului copilului revine jurnaliștilor și editorilor.

Cronica accidentelor rutiere și a infracțiunilor face parte din politica editorială a multor posturi de televiziune. De regulă, sunt difuzate știri scurte, în temeiul comunicatelor de presă de la Ministerul Afacerilor Interne sau Inspectoratul General de Poliție și ilustrate cu imagini oferite de aceleași surse oficiale. Cele mai multe știri despre infracțiuni săvârșite cu implicarea copiilor au fost difuzate, în perioada 15.05.14 – 29.06.14, de către posturile: PRO TV CHIȘINĂU – 7 știri, Jurnal TV – 5 știri, Prime – 3 știri, TV 7 – 2 știri și Moldova-1 – o singură știre. Unele materiale conțin secvențe cu interviuri luate de la copiii suspectați de a fi comis infracțiunea, în toate cazurile protecția acestora a fost asigurată. De menționat că art. 4 alin. (3) din *Legea nr. 30 din 07.03.2013* nu prevede prezența avocatului printre condițiile în care pot fi mediatizate cazurile copiilor reținuți: „În cazul copiilor cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani, aflați în diferite forme de detenție (reținut, arestat, deținut în penitenciar) sau care au calitatea procesuală de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru comiterea unor infracțiuni în cadrul unei urmăriri penale, fie în cazul copiilor victime sau martori ale abuzurilor fizice, psihice sau sexuale, aceștia pot apărea în programele audiovizuale dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- a) există acordul scris al copilului;
- b) au fost luate măsuri de protecție a identității copilului”.

Art. 11 din *Decizia CCA nr. 99 din 19.07.2012* prevede, în cazul mediatizării acestor situații: „c) asistența avocatului în cazul în care este cercetat penal, reținut sau arestat”. Considerăm că această prevedere este una importantă din perspectiva asigurării drepturilor suspectivilor aflați în conflict cu legea și presupunem că din momentul reținerii acestora, toate operațiunile efectuate se desfășoare în prezența și cu avizul avocatului, inclusiv mediatizarea interviurilor se face numai cu acordul acestuia.

Cea de a doua perioadă de monitorizare, 30.06.14 – 15.08.14, s-a evidențiat printr-un număr mare de accidente rutiere în care au avut de suferit copiii (decese, internați în stare gravă în spital), ceea ce a determinat o atenție sporită din partea instituțiilor media, care nu s-au limitat la difuzarea unor știri expeditiv, de formatul cronicilor, în baza comunicatelor de presă, ci au realizat reportaje de la locul accidentelor, cu solicitarea opiniei martorilor, funcționarilor și responsabililor de la Inspectoratul General de Poliție, de la serviciul Protecției Civile și Situații excepționale. Subiectele au fost continuate în zilele următoare, menținând în atenția publicului mersul anchetelor și starea sănătății victimelor. Nu au fost difuzate imagini sau interviuri cu copiii implicați, doar medicii specialiști au oferit informații despre starea sănătății celor internați. Singura excepție a fost reportajul despre durerea familiei cu fetița de 4 ani ucisă pe trecerea de pietoni. PRO TV CHIȘINĂU a filmat întreaga familie, inclusiv copiii, care deplâng soarta surorii lor (*Cer închisoare pe viață*, din 09.07.14). A filma oameni care trec prin suferințe grele și a expune public emoțiile pe care le trăiesc este o altă practică jurnalistică ce urmărește captarea atenției publicului și alimentarea gustului pentru spectacole dramatice trăite pe viu, dar acestea au puține în comun cu interesul superior al copilului.

Cele mai multe televiziuni cedează tentației de a difuza imagini cu oameni care nu-și pot stăpâni emoțiile, de regulă după decesul rudelor apropiate, acceptând să fie filmați în momentele în care sunt copleșiți de lacrimi sau furie (PRO TV CHIȘINĂU: *Vagonul care i-a luat mama*, din 22.05.14; Prime: *Copil găsit mort în podul casei*, din 15.05.14; Jurnal TV: *Medici acuzați de moartea unui copil*, din 03.08.14). Focalizând un reportaj pe stările psihoemoționale este captată mai ușor atenția și se obține un impact emoțional sporit asupra publicului, totuși este indicată o abordare cu maximă precauție a acestor momente de vulnerabilitate sentimentală umană, ținându-se cont de dispozițiile art. 18 din *Codul de conduită al radiodifuzorilor*, Decizia CCA nr. 127 din 26.12.2007: „Orice persoană are dreptul la respectarea intimității în momente dificile, cum ar fi o pierdere ireparabilă sau o nenorocire. În cazul situațiilor de suferință umană, al dezastrelor naturale, accidentelor sau al actelor de violență, radiodifuzorii au obligația de a nu se implica nejustificat în viața privată”; și de prevederile pct. 4.2 din *Codul deontologic al jurnalistului*: „imixtiunea în viața privată este permisă numai atunci când interesul public în dezvăluirea faptelor prevalează în fața protecției imaginii persoanei”.

Au fost înregistrate câteva cazuri în care copiii aflați în situații dificile: moartea mamei, divorțul părinților, internați după un accident șocant prin care au trecut, sunt intervievați sau filmați (PRO TV

CHIȘINĂU: *Vagonul care i-a luat mama*, din 22.05.14; Moldova-1: *Între două focuri*, din 13.07.2014; Jurnal TV: *Stropit cu acid*, din 30.05.14).

De regulă, intenția jurnaliștilor este una nobilă, de a sensibiliza publicul față de necazurile unui copil suferind și a atenționa adulții să fie mai precauți în anumite împrejurări. Dar de dragul acestui scop nobil este pusă în joc sensibilitatea și starea de bine a unui copil concret, protagonist al reportajului, față de care se comite un abuz psihic suplimentar prin intervenția jurnaliștilor, în acest context, este bine să se țină cont de dispozițiile art. 10. din *Decizia CCA nr. 99 din 19.07.2012, Cu privire la respectarea drepturilor și protecția copilului în programele audiovizuale*, care interzice difuzarea programelor ce conțin interviuri sau declarații ale copiilor „în legătură cu subiecte intime, evenimente dramatice, din comunitate sau din familie, la care aceștia au fost martori”.

Deși nu sunt frecvente (în a doua perioadă nu au existat știri despre cazuri de acest fel), materialele despre suicid sau tentative de suicid continuă să fie un prilej pentru a suscita curiozitatea și a menține audiența prin intensificarea insolitului. Două cazuri au fost speculate în favoarea senzaționalului și în detrimentul copiilor implicați: cazul de suicid al unui copil din satul Jeloboc (Prime – *Copil găsit mort podul casei*, din 15.05.14) și cazul fetei de 13 ani care a ajuns la spital după ce a sărit de la etajul unui bloc (Moldova-1 – *Culmea peripețiilor*, din 02.06.14; Prime – *Fuga nu-i chiar sănătoasă*; PRO TV CHIȘINĂU – *A sărit de la etaj*; Publika TV – *S-a aruncat de la etajul 3*; Jurnal TV – *A vrut la întâlnire, a ajuns la spital*).

Interdicția discriminării pe criterii de origine etnică, naționalitate, rasă, religie sau dizabilitate este una dintre puținele restricții și limitări ale dreptului la libertatea de exprimare, această interdicție este prevăzută expres în *Legea nr. 30 din 07.03.2013 Cu privire la protecția copiilor de impactul negativ al informațiilor publice*, art. 4, alin (2) lit. c): „În serviciile de programe radio și televizate se interzice difuzarea informației cu impact negativ asupra copiilor ce conține: orice referire defavorabilă sau discriminatorie la originea etnică, naționalitatea, rasa ori religia unui copil, precum și la dizabilitatea acestuia”. A fost înregistrată o singură derogare de la această prevedere, prin diseminarea unor opinii cu caracter discriminatoriu la adresa reprezentantului unei religii, iar reporterii au stabilit o legătură cauzală între violență și religie (Publika TV – *Educație religioasă prin violență*, din 29.05.14). De notat că

jurnaliștii care au comis-o și-au corectat în aceeași zi eroarea. Cazul a fost examinat la CCA, iar pentru derogarea admisă, postul a fost sancționat.

În aceeași ordine de idei, este important să amintim recomandările pct. 4.16 din *Codul deontologic al jurnalistului*: „*Jurnalistul menționează apartenența etnică a unei persoane doar când acest lucru este relevant din punct de vedere editorial*”. În cele trei luni de monitorizare s-au înregistrat două cazuri în care s-a făcut referință la etnie, deși acest detaliu era irelevant pentru subiectul relatat (Jurnal TV – *L-a stropit cu diluant și i-a dat foc*, din 09.06.14; Moldova-1: *Lovită mortal*, din 04.07.14).

În unele știri, jurnaliștii se grăbesc să dea verdicte înainte de decizia instanței sau să interpreteze unele situații: fie că este vorba de a califica vinovăția unei persoane, fie că este calificată fapta (de exemplu, o persoană suspectată de violență, de furt sau de viol, este numită în titlu drept hoț sau criminal, iar un deces este calificat din start drept suicid), acest lucru se întâmplă conștient sau nu din necesitatea de a capta atenția, în căutarea unei formule mai originale pentru titlu sau pentru formatul știrii (Prime – *Fuga nu-i chiar sănătoasă*, din 02.06.14; PRO TV CHIȘINĂU – *Sinucidere sau accident?* din 11.06.14; Publika TV – *Bătut de propriul tată*, din 08.07.14; Jurnal TV –, *Copil agresat de tatăl vitreg*, din 07.07.14). Dar prin aceasta planează riscul de a vehicula o informație eronată și de a aduce daune morale persoanelor implicate.

Monitorizarea efectuată a atestat și o serie de practici jurnalistice pozitive, cum ar fi identificarea unor subiecte autentice care vizează soarta unor copii sau problemele cu care se confruntă aceștia, preocuparea de a mediatiza reacția funcționarilor și persoanelor responsabile de viața și bunăstarea copiilor în anumite circumstanțe, revenirea asupra subiectelor mediatizate anterior (PRO TV CHIȘINĂU – *Moldova plină de ruine*, din 27.05.14, *Copilul de la piață*, 02.08.14, *Familia din caroserie*, 27.07.14; Moldova-1 – seria de reportaje despre hepatită, în special *Medicii bat alarma*, din 21.07.14; Jurnal TV – *Anchetă în cazul fetei din Pârâta*, din 05.08.14; Publika TV – seria de reportaje despre *Copilul din Pârâta, strivit de o poartă de fotbal*, din 02.08.14).

Printre tendințele pozitive constatate se numără și preocuparea jurnaliștilor de a solicita, în contextul unor subiecte de problemă sau în cazuri complexe, explicații din partea funcționarilor sau responsabililor, precum și opinia specialiștilor. Totuși, reacțiile acestora nu întotdeauna sunt relevante și nu întotdeauna completează informația cu ceva nou. Adesea, prezența acestora în cadrul reportajului este doar o formalitate, un balast inutil pentru economia știrii. Acest lucru se întâmplă atunci când răspunsul

este prea general sau abstract (fie că funcționarul recurge la un limbaj de lemn pentru a evita răspunsuri concrete, fie că specialiștii, de cele mai multe ori medici sau avocați, nu cunosc datele problemei sau evită intenționat un răspuns prea concret), dar și atunci când se recurge la un limbaj specializat abundent în termeni profesioniști care nu este accesibil publicului. Putem presupune că sunt și cazuri când jurnalistul adresează o întrebare nepotrivită sau imprecisă, așa încât specialistul se pronunță asupra unui alt subiect decât cel abordat în reportaj.

Au fost atestate o serie de exemple de practici jurnalistice și editoriale pozitive de manifestare a responsabilității sociale de către instituțiile media. Astfel, acestea își confirmă rolul de câine de pază și de generator de opinii și atitudini.

II. Copilul consumator, expus la un conținut mediatic.

Cel de al doilea aspect al monitorizării a vizat respectarea de către radiodifuzori a prevederilor legale cu privire la protecția copiilor față de expunerea acestora la un conținut mediatic care le-ar afecta dezvoltarea fizică, mentală sau morală. Categoriile de conținut a căror difuzare este interzisă sau limitată sunt prevăzute în *Legea nr. 30 din 07.03.2013*: scenele de violență fizică sau verbală (art. 3 alin. (1) lit. a) din *Legea nr. 30 din 07.03.2013*; art. 6 lit. a) din *Decizia CCA nr. 98 din 19.07.2012*); imagini cu execuții, corpuri mutilate, cadavre (art. 3 alin. (1) lit. c) din *Legea nr. 30 din 07.03.2013*); descrierea mijloacelor sau circumstanțelor suicidului (art. 3 alin. (1) lit. g) din *Legea nr. 30 din 07.03.2013*); limbaj licențios și gesturi indecente obscene (art. 3 alin. (1) lit. m) din *Legea nr. 30 din 07.03.2013*; art. 6 lit. b) din *Decizia CCA nr. 98 din 19.07.2012*); discriminare (art. 6 alin. (1) din *Codul audiovizualului*; art. 3 alin. (3) din *Legea nr. 30 din 07.03.2013*). Categoriile de conținut enumerate mai sus sunt limitate spre difuzare în condițiile alin. (4) al art. 5 din legea citată: „În cazul difuzării unor scene de violență sau cu impact emoțional negativ, avertizarea verbală a publicului este obligatorie. Mijloacele de informare în masă nu pot prezenta scene de violență în mod repetat în cadrul aceleiași producții audiovizuale, iar imaginile care prezintă execuții, oameni uciși sau voluntari ai morții, indiferent de motivația acestora, se difuzează numai în cazuri temeinic justificate”. Operatorii au inclus în fișele de monitorizare doar acele știri care cad sub incidența dispozițiilor sus-citate, precum și unele care se află la limita de a fi calificate drept șocante.

În general, au fost respectate normele cu privire la condițiile de difuzare a imaginilor cu un conținut șocant sau pasibile de a avea un impact emoțional negativ asupra copiilor.

Problema rămâne deschisă, iar deciziile editorial diferă de la o televiziune la alta și de la un editor la altul, în cazul secvențelor care se află la limita de a fi calificate drept șocante: de exemplu, descrierile verbale ale circumstanțelor producerii unor crime sau imagini cu oameni loviți de mașini surprinse de camerele de luat vederi, scene de bătaie. Editorii admit frecvent prezentarea detaliilor și circumstanțelor producerii crimelor, profitând de faptul că legea nu interzice expres acest lucru, neglijând prevederile Codului deontologic al jurnalistului: „4.5 *Jurnalistul nu furnizează publicului detaliile morbide ale crimelor, accidentelor și catastrofelor naturale sau detaliile privind tehnicile suicidare. Aceleași reguli se aplică și materialelor vizuale (fotografii, materiale video)*”.

Comparând buletinele informative din prime-time cu cele difuzate după ora 22.00, s-a constatat că nu există nicio diferență între agendele lor editoriale, aceleași subiecte sunt prezentate în reluare, dar într-o altă ordine.